

PŘÍRODNÍ PLETENÍ Z TRÁVY A PROUTÍ

Proutí, pedig, kukuřičné šustí, tráva a sláma

Rostlinné přírodní materiály byly a dodnes jsou unikátní a velice oblíbenou surovinou pro tradiční řemeslnou tvorbu. Jsou ekologické, obnovitelné, bezodpadové a výborně kompostovatelné. Ve většině oblastech i snadno dostupné. Navíc jejich vlastnosti – lehkost, pružnost, příjemná struktura – z nich činí ideální materiál pro ruční zpracování.

A tento úžasný potenciál pro kreativní volnočasovou tvorbu určitě oceníme i v současné uspěchané době.

PROUTÍ

jsou tenké pruty vrby, topolů či lísek. V každém případě se jedná o proutek mladý, pružný a snadno ohýbatelný. Roste hojně ve vlhčích krajích (např. lužní vrby) a relativně rychle a přirozeně obrůstá.

PEDIG

pochází z ratanu (liánovitých druhů tropických palm z jihovýchodní Asie). Je tenký, hladký, pružný a lze jej i barvit nebo bělit. Používá se jako alternativní „proutek“ pro jemnější pletení.

Kukuřičné šustí

jsou listeny obalující kukuřičné klasy. Botanicky jde o celulózové, pletivové části rostliny, které po sklizni často zůstávají jako „odpad“. Mají dostatečnou pevnost a používají se pro pletení košíků, tašek, figurek.

TRÁVA a SLÁMA

jsou zpravidla vysušené nadzemní části nebo jen stonky travních bylin a obilovin. Jsou lehké, pružné a dostupné. Jsou bohaté na celulózu, fyzikálně flexibilní a po vysušení pevné i v rámci pletení.

Historie košíkářského řemesla

Košikářství, jak dokládají archeologické výzkumy, patří k nejstarším řemeslům na světě.

Nejstarší koše byly objeveny ve starověkém Egyptě. Díky své praktičnosti, dostupným materiálům a poměrně jednoduché výrobě se rozšířilo po celém světě, včetně území Slovanů a Velkomoravské říše.

Mnohé se dozvídáme z nalezených keramických nádob. Některé totiž vznikly tak, že původní proutěný nebo slaměný výplet byl obmazán hlínou a poté vypálen. Ať už šlo o záměr nebo náhodu, na vypálené keramice stopy po výpletu zůstaly a my díky tomu můžeme zjistit, z čeho a jak se v dávnověku pletlo.

Přestože nejvíce archeologických nálezů se vztahuje k lovu ve vodě, je prakticky jisté, že pletářské techniky byly od počátku používány také při výrobě různých nádob, ohrádek, plotů, stěn a obydlí.

*Mandenmaker, Caspar Luyken, 1694
Rijksmuseum Amsterdam*

První zmínky o řemeslnících – košíkářích se na našem území datují do 12. století. V 15. století bylo košíkářství prokazatelně rozšířeno po celé Evropě. Ale největší rozkvět košíkářství můžeme zaznamenat v 19. a 20. století, kdy vznikaly dokonce košíkářské školy. První byla založena roku 1893 v Beluši, okres Púchov, podle vzoru škol vídeňských.

Dá se říci, že košíkářství patřilo k nejrozšířenějším formám domácí výroby, která se vyskytovala zejména v povodí řek a potoků, kde rostla košíkářská vrba a líska.

Od 19. století se košíkářství věnovaly celé rodiny, případně i celé obce; kromě rolníků také příslušníci jiných profesí a různé sociální skupiny. Například romští košíkáři pletli na prodej opálky z neloupaného proutí.

Odbyt výrobků byl zajišťován prodejem na trzích a jarmarcích, ale také prostřednictvím podomních obchodníků a překupníků. Později získávali absolventi košíkářských škol a dílen živnostenské oprávnění.

Po zrušení živnostenského podnikání v 50. letech 20. století tato forma košíkářské výroby zanikla a byla nahrazena výrobou pro ÚLUV nebo pro výrobní družstva.

V současnosti se košíkářské výrobě věnují ojedinele někteří živnostníci a oblíbené je také jako zájmová činnost (košíkářské kurzy). Košíkářské postupy se dnes používají například i při tvorbě interiérových a exteriérových architektonických prvků.

Materiálů zaplétaných košíkářskou technikou existuje nepřeberné množství. Vrbové proutí, kukuřičné šustí, kořeny dřevin, sláma, rákos, pedig, dřevěné luby i některé druhy trav. Používaly se pro pletení užitkových nádob, košů, košíků, dekorací, ošatek, rohoží, dětských hraček apod.

*Košiky z Cueva de los Murciélagos (Španělsko) datované asi 9 500 let př. n. l., nalezené v suchých jeskyních. Považovány za nejstarší dochované košíkářské artefakty v Evropě
Zdroj: Smithsonian Magazine, 2023.*

Tvoříme z trávy a proutí

PLETEME Z TRÁVY

Začneme tím jednoznačně nejstarším a nejjednodušším.

Nemusíme složitě pátrat v archeologických nálezech, abychom pochopili, že i v těch nejstarších epochách využívali naši předkové (podobně jako řada jiných živočišných druhů) suché traviny k budování úkrytů, přístřešků a vystýlek. Brzy se je naučili různě zpracovávat a zaplétat jedny do druhých. Pletli koše, rohože, ošatky, střešní krytinu.

A netrvalo dlouho, aby zjistili, že některé typy travin po vysušení skrývají uvnitř stonku pevná a houževnatá vlákna, která je možné spřádat do nití.

Hnízdo ze suché trávy

Zkusme si po vzoru drobných pěvců vyrobit třeba ptačí hnízdo.

Co budeme potřebovat?

Suchou travu nebo obilná stébla, rákos a můžeme i trošku mechu. Trávu a slámu necháme dobře usušit, aby neplesnivěla. Mech jen jemně očistíme a necháme lehce zavadnout na stinném místě. Před samotným pletením trávu a slámu zase mírně zvlhčíme, aby byla pružnější.

POSTUP

Nejprve začneme vytvářet základnu. Vezmeme několik pramenů trávy nebo slámy, zkroutíme do sebe a jako šnečí ulitu stočíme pevně dohromady. Křížem krážem prošijeme lněnou nití. Tím vytvoříme „kroužek“ – jako u dna ošatky. Můžeme použít i tenký proutek jako vnitřní výztuž.

Následně postupujeme spirálovitě nahoru a přidáváme nové a nové stočené prameny trávy nebo slámy, které lněným provázkem přivazujeme k vrstvě spodní. Pracujeme pomalu a rovnoměrně, aby stěny měly stabilní tloušťku.

Jakmile vytvoříme dostatečně hlubokou miskou (např. výšku 5–7 cm), můžeme do pleteniny vkládat mech. Mech vkládáme jako výplň mezi vrstvy trávy/slámy – prošíváním jej lehce přichytíme.

Když dosáhneme požadované velikosti, zakončíme pletení přehnutím a zamaskováním konců trávy/slámy uvnitř hnízda. Pro větší stabilitu můžeme spodní část doplnit dodatkovým kroužkem trávy.

Hotové hnízdo necháme pomalu vyschnout ve stínu na proudícím vzduchu. Použijeme jako dekoraci anebo jej na jaře nabídneme volně hnízdícím ptákům. Prostě jej umístíme na klidné místo chráněné před deštěm a větrem – ideálně pod přístřeškem nebo do větví hustých keřů nebo stromů. Jestli zde opravdu zahnízdí, necháme už čistě na nich.

Ale bylo by to krásné, nemyslíte?

-uclov-

Tvoříme z trávy a proutí

KUKUŘIČNÉ ŠUSTÍ

Počátky domestikace původně divokých kukuřičných kultur a jejich cílené pěstování můžeme najít ve střední Americe a sahají několik tisíc let do minulosti.

Evropa tuto všestrannou plodinu objevila až v rámci zámořských objevů v 16. století a přímo do střední Evropy se dostala přes Balkán na počátku století sedmnáctého. Brzy zde zdomácněla a rozšířila se především v teplejších rovinatých oblastech.

Zrno se stalo důležitou poživatinou a stonky s listy krmivem i výrobní surovinou.

Používaly se pro výrobu košíků, ošatek, rohoží, jednoduché obuvi či klobouků.

A také pro kreativní tvorbu (panenky, dekorace, vánoční ozdoby).

Tradice pletení figurek z kukuřičného šustí se v omezené míře zachovala dodnes. Ale spíše jen jako archaická připomínka dávného tradičního řemesla.

Marie Bilíková. Panenka z kukuřičného šustí. Babice

A to je velká škoda. Šustí je pro kreativní tvoření skvělý materiál a kdo jej jednou vyzkouší, velice rád se k němu vracívá. Zkusme pro začátek vyrobit něco jednoduchého, třeba malou figurku.

Zajíček a anděl z kukuřičného šustí

Budeme potřebovat kukuřičné šustí, kuličky různých velikostí (ořechy, kaštiny, dřevěné kuličky apod.), nit a nůžky.

Dva kusy šustí položíme na sebe a asi 3 cm od horního okraje je stáhneme nití – vytvoříme uši. Pod uši vložíme mezi šustí menší kuličku, obalíme ji šustím a pod kuličkou šustí stáhneme nití.

Druhou kuličku zabalíme do šustí pod hlavičkou a zespodu ji svážeme nití, čímž vytvoříme tělíčko zajíčka. Šustí pod tělem odstříhneme nůžkami asi na 0,5 cm.

Andělíčka vytvoříme velice podobně.

Šustí přeložíme, do středu vložíme kuličku a vytvoříme hlavu andělíčka. Z dalšího kusu šustí vytvoříme křídla – přeložením a stáhnutím nití. Křídla upevníme nití pod hlavu andělíčka.

Další kus šustí upevníme zepředu i zezadu nití pod křídly, čímž vytvoříme tělo andělíčka. Zbylý kus šustí pod hlavou odstříhneme, čímž vznikne límeček. Na hlavičku můžeme připevnit nit a andělíčka zavěsit. A MÁME HOTOVO.

-tlur-

Tvoříme z trávy a proutí

PROUTÍ A PEDIG

Nejrozšířenějším a ve výsledku také nejtrvanlivějším pletením však bylo po celé historické období tohoto řemesla – pletení z proutí. A to především z proutí vrbového.

Vrbové proutí se získávalo z planě rostoucích vrb, a od počátku 20. století i z vrb cíleně pěstovaných. Používalo se celé i štípané, loupané i neloupané. Neloupané pruty se nejprve usušily a těsně před pletením se namočily do vody, aby změkly a staly se ohebnými. Pruty nasbírané v létě se loupaly ihned; pruty nasbírané v zimě se před loupáním vařily nebo „miazgovaly“ (vystavovaly se slunečnímu svitu, čímž se podpořil tok mízy).

Krmítko pro ptáčky

Budeme z vrbového proutí vyrábět krmítko na lojové koule.

Potřebujeme 16 prutů o tloušťce cca 6–7 mm a délce 70 cm, 12 prutů o tloušťce 3–4 mm a délce minimálně 50 cm, zahradnické nůžky, provázek, nůžky, metr a menší kartonovou krabici.

Postup

Do obrácené kartonové krabice si kružítkem nakreslíme kružnici o poloměru 6 cm. V pravidelných rozstupech do ní hřebíkem prorazíme 16 otvorů.

Do otvorů zasuneme silnější pruty tak, aby se jejich silnější konce dotýkaly stolu. Tyto pruty tvoří kostru výrobku, kolem které budeme vyplétat. Ve výšce 50 cm je svážeme provázkem.

Svislé pruty (stojky) budeme vyplétat. Z druhé skupiny prutů vybereme tři přibližně stejně silné a stejně dlouhé. Nazýváme je pletací pruty. Těmi budeme kostru oplétat kolem dokola. Vložíme je do tří mezer vedle sebe.

Vezmeme levý prut a zapleteme jej **před** dvě stojky a **za** jednu stojku. Slovo *před* používáme ve významu „popředu“. Poté opět vezmeme levý prut a zapleteme jej před dvě stojky a za jednu stojku.

Stejným způsobem pokračujeme dál: levý prut zaplétáme před dvě stojky a za jednu stojku.

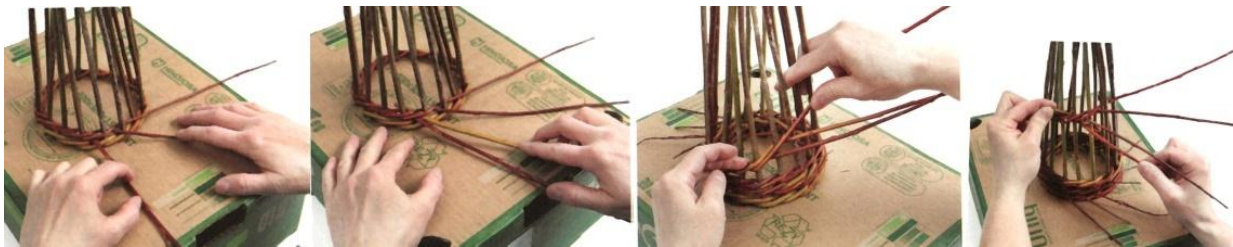
Tento postup opakujeme, dokud třikrát neobejdeme celý obvod. Vzniknou tři zapletené řady. Pokud se nám během pletení prut spotřebuje a zůstává už jen asi 30 cm nezapleteného pletacího prutu, postupně ke všem třem pletacím prutům přidáme nové. Vybereme si tři přibližně stejně silné a stejně dlouhé pruty. Původní levý prut mírně odtáhneme, aby mezi ním a stojkou

vznikla mezera. Do mezery zasuneme nový pletací prut silnějším koncem, přičemž dovnitř výrobku bude přecházet asi 3 cm.

Oba pletací pruty, starý i nový, společně zapleteme před dvě stojky a za jednu stojku. Stejným způsobem přidáme nové pruty i k ostatním dvěma pletacím prutům. Zbytky prutů, které jsou už příliš krátké na zapletení, necháme trčet směrem ven z výrobku.

Jakmile máme zapletené tři řady, začneme výplet zvedat směrem nahoru. Pleteme stejným způsobem – před dvě a za jednu stojku.

Je-li třeba vložit nový prut, umístíme jej pod původní, jeho konec provlékneme ven a opřeme jej o stojku vlevo.

Totéž zopakujeme i s druhým a třetím pletacím prutem. Pokud jsou stojky už tak blízko u sebe, že je nelze dále oplétat, přiložíme konce pletacích prutů směrem nahoru a spolu se stojkami je velmi pevně svážeme provázkem.

Výrobek vyjmeme z otvorů v krabici. V tomto stavu jej lze použít do květináče nebo na zahradu jako oporu pro popínavé rostliny.

Chceme-li výrobek použít jako krmítko, musíme zaplést uzávěr. Začneme naproti místu, kde jsme vložili první tři pletací pruty. Jednu stojku pomocí palce ohneme doprava asi 8 mm nad výpletem do pravého úhlu.

Pod ni vložíme pomocný kolíček dlouhý 7 cm a založíme ji za sousední stojku.

Pokračujeme směrem doprava. Každou stojku založíme za sousední, přičemž žádnou nesmíme vynechat.

Poslední stojku vložíme pod první místo kolíčku směrem zevnitř ven.

Trčící konce můžeme odštíhnout nebo je ponechat jako bidýlka pro ptáčky. Pokud se rozhodneme je odštíhnout, dbáme na to, aby se ustřižený konec opíral o stojku. Jinak by se mohl konec uvolnit a uzávěr by se rozpletl.

Odštíhneme i všechny ostatní konce prutů, které vyčnívají. Nakonec přivážeme provázek na zavěšení a krmítko je hotové.

PEDIG

V 19. století se k vrbovému proutí přidalo i pletení z pedigu neboli z ratanu. Ten se do Evropy dovážel i dříve, ale k jeho většímu rozšíření došlo až v souvislosti s průmyslovou výrobou a rozkvětem koloniálního obchodu s tropickými oblastmi Asie. Velice rychle začal domácí vrbové proutí vytlačovat z košíkářského výsluní.

Proč? Ratanová liána totiž poskytovala dlouhé souvislé pruty stejnoměrného průměru. Byla velmi pružná, a přitom pevná a umožňovala standardizovanou sériovou výrobu v továrnách. A paradoxně byla i levnější.

Pedig, známý také jako ratan, je přírodní materiál získávaný z popínavé palmy Calamus rotang.

Z liány se nejprve stáhne vrchní kůra. Při zpracování vnitřní části prochází pedig raznicí s otvory různých průměrů nebo tvarů.

Takto upravený pedig má stejný profil po celé délce, díky čemuž se s ním výborně pracuje. Je ohebnější než vrba a díky své délce (2–6 metrů) je předurčen k využití širokého spektra náročných technik.

A tato situace trvá v podstatě dodnes. Zkuste se v hobbymarketech nebo v obchodech s kreativními potřebami poptat po vrbovém proutí. Pravděpodobně neuspějete. Zato ratan vám nabídnou v několika tloušťkách i nepřeberných barevných odstínech. Navíc za výhodnou cenu. Navzdory skutečnosti, že musel být přepravován přes půl zeměkoule.

Pleteme košíky z ratanu

Technika pletení z ratanu nebo z vrbového proutí je v podstatě totožná. Ale ratanové pásky jsou pro začátečníky vhodnější. Jsou delší, měkčí a ohebnější.

Košík dvoubarevný s plným dnem

Budeme potřebovat pedig různých průměrů, pedigové pásky, dřevěné kuličky, pevná dna košíků, ratanová ucha, dřevěné formy, šídlo, štípací kleště, vrtačku, vodu aj.

POSTUP PRÁCE:

Pedig se před pletením namáčí ve vodě. Doba namáčení závisí na teplotě vody, pevnosti materiálu a průměru pedigu. Podle tloušťky je doba namáčení přibližně od 20 minut a déle.

Zda je prut dostatečně vlhký, nejlépe poznáme tak, že ho ohneme v prstech. Pokud se neláme, je připravený k práci. Při příliš dlouhém namáčení může dojít ke změně barvy nebo k roztřepení pedigu. Při práci materiál vysychá, a proto je důležité jej během pletení opětovně namáčet.

Pedig je možné zakoupit barvený anebo si jej můžeme obarvit sami (viz kapitoly o přírodním barvení). Životnost výrobků z pedigu můžeme prodloužit závěrečnou úpravou včelím voskem nebo lněným olejem. A stejně jako u každého tvoření uvedeného v této knize, se budeme vyhýbat všem syntetickým barvám i lakům.

Začneme osnovou. Namočené osnovní pruty provlékneme předvrtanými otvory dna. Na spodní straně dna musí přechívat asi 10 cm. První prut vedeme zleva doprava – za první osnovu, před dvě, a za další jej založíme. Pokračujeme po celém obvodu, poslední prut založíme do již vypletené části.

Dno otočíme, založíme tři pruty a pleteme opletek „na tři“, tedy před dvě a za jednu. Upleteme tři řady.

K osnově přidáme pomocné osnovy – tzv. přístrčky.

A teď přijdou na řadu barevné pásky. Vedeme je zleva doprava: za první osnovu, před jednu, za jednu, před jednu a za další ji založíme.

Takto pokračujeme po celém obvodu.

Druhou skupinu pásek (přírodní) vedeme opačným směrem – zprava doleva: za první osnovu, před jednu, dovnitř za jednu (přitom jemně odtáhneme pásek z první skupiny), dále vedeme před jednu, za další ji dovnitř založíme. Opět pokračujeme po celém obvodu.

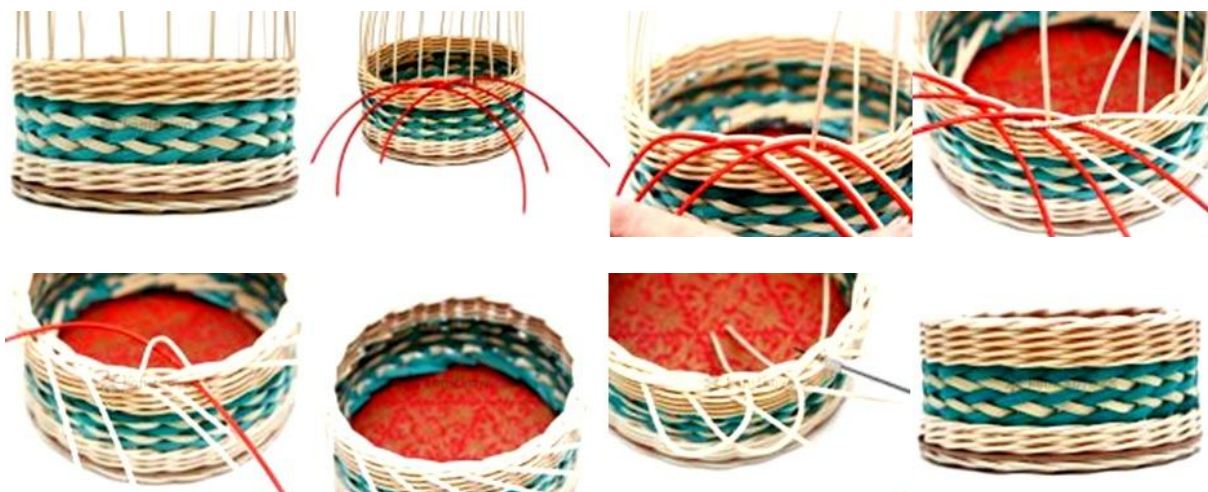
Po založení obou skupin jemně zatlačíme na košík a vytvarujeme vzor. Pásky zastříháme na stejnou délku. Založíme další tři pruty a opět pleteme opletek na tři (před dvě, za jednu). Po druhé řadě odstříháme pomocné osnovy, upleteme ještě dvě řady a ukončíme přechodem.

Upleteme trojpárovou uzávěrku. Pro lepší orientaci si za tři osnovní pruty přiložíme pomocné pruty (na obrázku červené). Tři stojící osnovy ohneme za následující, podél pomocných prutů. První z ohnutých osnovních prutů vedeme před první stojící osnovu a za další ven. První stojící osnovu přiložíme k právě propletenému prutu tak, aby se nekřížily. Takto pokračujeme po celém obvodu. Ze vzniklých tří párů vždy bereme pravou osnovu.

Na závěr se vrátíme na začátek uzávěrky. Pruty vedeme pod první ohnuté osnovy, do míst, kde byly založeny pomocné pruty.

Ve druhém kroku provlékneme osnovní pruty dovnitř košíku a zastříháme.

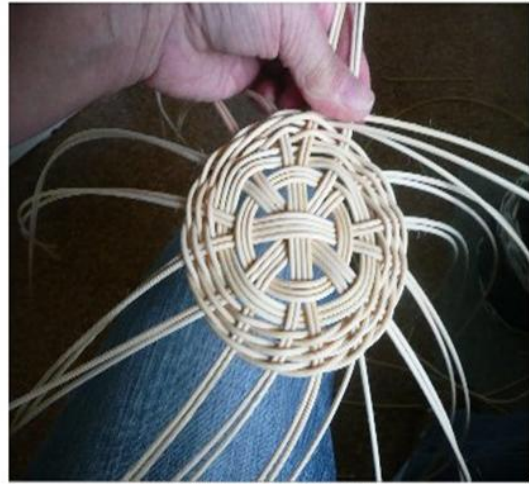
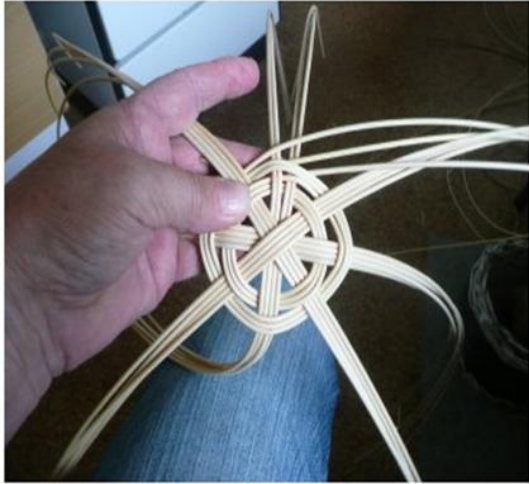
A máme hotovo.

Ratanový KOŠÍK s ozdobným okrajem

A pro ty pokročilejší, kteří by chtěli z ratanu vyrábět další výjimečný kousek, nabízíme podrobný FOTONÁVOD přímo od mistra řemesla košíkářského.

-tlur-

LITERATURA a ZDROJE
pro ty, kteří chtějí vědět víc

VÁLKA, Miroslav. Přírodní pletiva (sláma, lýko, rákos, loubek, proutí). In: *Homo faber: Tradiční zemědělství a lidová výroba v českých zemích z pohledu etnologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 104–110.

ŠENFELDOVÁ, Helena. Pletení ze slámy. Praha: Grada, 2004. 96 s.

VLKOVÁ, Dagmar; ŠENFELDOVÁ, Helena. Pleteme z proutí od A do Z. Praha, 1995.

EBERHARDOVÁ, Arnoštka; ŠENFELDOVÁ, Helena. Technologie lidové výroby I–III. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum, 1970.

JAROŠOVÁ, Barbora. Výroba slaměných ošatek. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Ročník V. Rožnov pod Radhoštěm*, 2009, s. 106–112.

PAVLÍŠTÍK, Karel. Dřevo, proutí, sláma: tradiční rukodělná výroba na Podřevnicku. Zlín, 2005.

NUOŠKOVÁ, Dušana. Plést se dá i z kukuřičného šustí! [online], 2012.

<https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/plest-se-da-i-z-kukuricneho-susti-272056>

NÁRODNÍ MUZEUM. Výstava „Proutěné řemeslo“, [online].

<https://www.nm.cz/historicke-muzeum/proutene-remeslo>

BELIANA – SLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD. Košíkářstvo, [online].

<https://beliana.sav.sk/heslo/kosikarstvo>

KOŠIKÁŘSTVO. Bibliografický leták. Zostavila **DONOVALOVÁ, Katarína**, [online].

<https://kosikarstvo.g-studio.sk/historia-01-historia-kosikarstva/>

OBEČNÉ-NOVINY.SK. [online zdroj].

<https://www.obecne-noviny.sk/>

OSBORNE, Margaret. Archaeologists uncover 9,500-year-old woven baskets and Europe's oldest sandals. *Smithsonian Magazine*, 2. 10. 2023, [cit. 25. 1. 2026].

<https://www.smithsonianmag.com/smart-news/archaeologists-uncover-9500-year-old-woven-baskets-and-europes-oldest-sandals-180983001/>